

3 ÚČETNÍ METODY

Účetní metody jsou nástrojem, který stanoví způsoby a možnosti zajištění všeobecných účetních zásad. Jsou dány ZÚ, prováděcí předpisy poté určují podrobnější vymezení a způsoby aplikací účetních metod.

3.1 Oceňování

Aby bylo možné majetek (aktiva a pasiva) v účetnictví zaznamenat, je nezbytné ho nejprve ocenit. Z teoretického hlediska existuje řada možností, jak to učinit, jaký zvolit pro oceňování systém a základny. My budeme vycházet z toho, že ZÚ stanoví (§ 24 odst. 1), že účetní jednotky jsou povinny oceňovat majetek a závazky podle ustanovení zákona a ZÚ předepisuje způsoby oceňování.

ZÚ určuje, že ocenění majetku a závazků se provádí:

- k okamžiku uskutečnění účetního případu,
- k okamžiku, k němuž se sestavuje účetní závěrka.

3.1.1 Oceňování k okamžiku uskutečnění účetního případu

Aby bylo všem jasné, ke kterému dni se oceňování provádí, tj. kdy nastává okamžik uskutečnění účetního případu, je nutné, aby si tento okamžik účetní jednotka stanovila pro jednotlivé případy a zakotvila to jako pravidlo ve svých vnitřních předpisech.

Pořizovací cena

Pořizovací cena je cenou, která se skládá z vlastní ceny pořízení majetku a z nákladů, které souvisejí s jeho pořízením. Náklady související s pořízením musí mít příčinnou souvislost s pořizovaným majetkem a také musí existovat reálná možnost je k majetku přiřadit. Prováděcí vyhlášky k ZÚ stanoví pro jednotlivé druhy majetku výčet položek, které jako náklady s pořízením související vstupují do pořizovací ceny.

Požizovací cena **se používá** při pořizování majetku **od externích dodavatelů**, a to u těchto majetkových položek:

- dlouhodobý nehmotný majetek,
- dlouhodobý hmotný majetek,
- dlouhodobý finanční majetek (s výjimkou peněžních prostředků),
- zásoby,
- pohledávky (v případě převzetí z postoupení),
- krátkodobý finanční majetek (s výjimkou peněžních prostředků).

Reprodukční pořizovací cena

Reprodukční pořizovací cena je cena, za kterou by byl majetek pořízen v době, kdy se o něm účtuje.

Reprodukční pořizovací cena **se používá** při nabytí majetku bezúplatně (s výjimkou peněžních prostředků a cenin). Tato cena se používá také tehdy, když nelze zjistit vlastní náklady na vytvoření majetku vlastní činností.

Vlastní náklady

Vlastní náklady představují vnitropodnikovou cenu, která je stanovena na základě vynaložených nákladů na vytvoření majetku (výkonu).

ZÚ [§ 25 odst. 5 písm. c) a d)] a dále prováděcí vyhlášky k ZÚ určují podrobnější způsob stanovení vlastních nákladů.

Vlastní náklady **se používají** pro ocenění majetku **vytvořeného vlastní činností**, a to u těchto majetkových položek:

- dlouhodobý nehmotný majetek,
- dlouhodobý hmotný majetek,
- zásoby.

Jmenovitá hodnota

Jmenovitá hodnota je nominální hodnotou udanou na majetku samém nebo v souvisejícím dokumentu.

Jmenovitou hodnotou se oceňují tyto položky:

- peněžní prostředky,
- ceniny,
- pohledávky (při svém vzniku),
- závazky a dluhy.

Symbolická hodnota 1 Kč

Ocenění ve výši 1 Kč se použije v případě, pokud není známa pořizovací cena:

- kulturních památek,
- sbírek muzejní povahy,
- předmětů kulturní hodnoty,
- církevních staveb.

Oceňování v české měně

Účetnictví musí být vedeno v peněžních jednotkách české měny. Pokud jsou tedy majetek a závazky v cizí měně, účetní jednotky jsou povinny současně použít i cizí měnu. Znamená to přepočítat hodnotu majetku v cizí měně kursem ČNB (kurs může být nejen denní, ale i tzv. pevný – tj. kurs ČNB, který bude platit pro účely přepočtu určitou dobu, např. měsíc).

3.1.2 Oceňování k okamžiku sestavení účetní závěrky (k rozvahovému dni)

Všechny ceny použité pro ocenění majetku a závazků k okamžiku uskutečnění účetního případu je potřeba k okamžiku sestavení účetní závěrky (účetních výkazů) posoudit. Zajímá nás, zda majetek, který účetní jednotka má, není proti realitě nadhodnocen nebo podhodnocen. Vždy je namístě se chovat obezřetně, ctít tzv. **zásadu opatrnosti**. Ta spočívá v tom, že majetek, který uvádíme v rozvaze, by neměl být nadhodnocen proti realitě. Kdybychom ho chtěli nebo museli prodat, kolik bychom za něj dostali? Protože se držíme zásady opatrnosti, raději počítáme s horší variantou (ta lepší nás může jen mile překvapit, zvýšení hodnoty majetku zásada opatrnosti nedovoluje).

Opatrný je v účetnictví ten, kdo při oceňování k rozvahovému dni:

- zahrnuje jen zisky, které byly dosaženy,
- bere v úvahu všechna předvídatelná rizika a možné ztráty, které se týkají majetku a závazků,
- bere v úvahu všechna snížení hodnoty.

Snížení hodnoty může být **dočasné** nebo **trvalé**.

U **historických cen**, tj. cen, které se v čase nemění (pořizovací cena, reprodukční pořizovací cena, vlastní náklady a jmenovitá hodnota), aplikujeme zásadu opatrnosti následujícími účetními metodami:

Opravné položky

Když dochází k **dočasnému** snížení hodnoty majetku, ocenění majetku v účetnictví se sníží pomocí tzv. **opravné položky**. Situaci si lze lehce představit: Máme

pohledávku ve výši 100 za svým odběratelem. Odběratel pohledávku ve lhůtě splatnosti nezaplatil. Nemáme jistotu, zda svoji povinnost splní. Proto není správné ponechat v rozvaze pohledávku v hodnotě 100. Tuto hodnotu opravíme (proto opravná položka) např. na 75, neboť máme jen 75% naději na platbu (hodnotu pohledávky snížíme o 25 – snížení hodnoty je náklad). Naším záměrem je vidět v rozvaze, že máme pohledávku ve jmenovité hodnotě 100 (**brutto hodnota**), její hodnotu korigujeme o 25 (**korekce**), dočasně tedy snižujeme její hodnotu na 75 (**netto hodnota**).

Odpisy

Trvalé snižování hodnoty majetku si představíme na příkladu odpisování dlouhodobého hmotného majetku – auta. Jeho používáním dochází k postupnému opotřebování auta a převádění jeho hodnoty do hodnoty zboží, které tímto autem převážíme. Trvalé snížení hodnoty se provede pomocí **odpisů**.

Vysvětleme si podstatu odpisů na jednoduchém příkladu.

PŘÍKLAD 3.1

Koupili jsme auto za pořizovací cenu 300. Budeme s ním vozit zboží 3 roky. Každý rok se sníží hodnota tohoto auta o 100. Snížení hodnoty je náklad. Pro řízení, rozhodování a účetnictví potřebujeme vědět, že nové auto stálo 300, postupně budeme snižovat jeho hodnotu vždy o 100 ročně, proto si budeme kumulovat roční odpisy (100) do celkové korekce, kterou nazýváme oprávkou. Ve druhém roce bude tedy pořizovací cena stále 300 (brutto hodnota), odpis 100 a oprávky $100 + 100 = 200$ (korekce). Zůstatková cena (netto hodnota) tak bude činit 100.

Některé druhy majetku a závazky se k rozvahovému dni, popřípadě i častěji, přeceňují na **reálnou hodnotu**. Dalším oceněním je **ocenění ekvivalencí**.

Reálná hodnota

Reálná hodnota se stanoví jako:

- tržní hodnota,
- hodnota vyplývající z obecně uznávaných oceňovacích modelů a technik,
- ocenění kvalifikovaným odhadem nebo posudkem znalce,
- ocenění podle zvláštních předpisů.

Pokud není možné stanovit reálnou hodnotu (například neexistuje trh s daným majetkem, burza s cenným papírem neobchoduje a ani znalec nedokáže vhodně posoudit výši ceny), ponechá se ocenění majetku, které bylo použito při vzniku účetního případu (se zohledněním případného dočasného snížení hodnoty majetku, tj. opravnou položkou).

Reálnou hodnotou se oceňují zejména:

- vybrané cenné papíry (především realizovatelné cenné papíry nebo cenné papíry, s nimiž je obchodováno),
- deriváty,
- část majetku a závazků zajištěná deriváty,
- finanční umístění se stanovenými výjimkami,
- pohledávky, které jsou určeny k obchodování,
- povinnosti (závazky) vrátit cenné papíry, které účetní jednotka zcizila a do okamžiku ocenění je nezískala zpět,
- majetek a závazky v případech, kdy ocenění reálnou hodnotou ukládá zvláštní právní předpis.

Ocenění ekvivalencí

Účetní jednotka má možnost, pokud se tak rozhodne, ocenit majetkové účasti, tj. cenné papíry a podíly s rozhodujícím vlivem a cenné papíry a podíly pod podstatným vlivem, **ekvivalencí**. Ocenění ekvivalencí spočívá v tom, že je přeceněna hodnota majetkové účasti na základě toho, jak vysoký je vlastní kapitál ve společnosti, jejíž cenné papíry či podíly účetní jednotka drží. Situaci jasně vidíme na následujícím příkladu.

PŘÍKLAD 3.2

Účetní jednotka získala v hodnotě 300 majetkovou účast v akciové společnosti, a to koupí 50% balíku akcií. Akciová společnost má k rozvahovému dni vlastní kapitál ve výši 660. Přeceněním na ekvivalenci – protihodnotu vlastního kapitálu – bude majetková účast mít hodnotu 50 % z 660, tj. 330. Majetkovou účast je nezbytné ze 300 přecenit na 330 proti zvýšení vlastního kapitálu.

Měna

V České republice se používá pro vedení účetnictví česká měna. Česká měna je také vykazovací měnou. Pokud jsou pohledávky a závazky, podíly na obchodních společnostech, cenné papíry a deriváty, ceniny, opravné položky, rezervy a technické rezervy vyjádřeny v cizí měně, jsou účetní jednotky povinny použít současně i cizí měnu.

Pokud jsou vymezený majetek a závazky oceněny cizí měnou, na českou měnu se přepočítávají denním kursem vyhlášeným ČNB. Podnikatelé s výjimkou finančních institucí mohou použít v průběhu účetního období pevný kurs. K rozvahovému dni pro účely sestavení účetních výkazů musí být použit denní kurs ČNB.

3.2 Odpisování

Majetek, který se používá při výrobě, obchodní a jiné činnosti účetní jednotky, lze rozdělit do dvou skupin, a to podle toho, jak se spotřebovává při činnosti účetní jednotky:

- majetek se spotřebovává jednorázově (při výrobě se spotřebuje materiál, jeho hodnota se přenese najednou do hodnoty vyráběného výrobku),
- majetek se postupně opotřebovává (při výrobě se používá stroj, jeho hodnota se postupně přenáší do hodnoty vyráběných výrobků).

Jednorázová spotřeba majetku i postupné opotřebovávání hodnoty majetku, resp. vynaložení hodnoty majetku, je z pohledu účetnictví náklad. Při postupném opotřebovávání dlouhodobého majetku se tento náklad označuje jako **odpis**.

Odepsat (trvale snížit hodnotu) lze i u pohledávek a zásob.

Odpisováním se postupně přenáší hodnota majetku do nákladů závodu. Toto snižování hodnoty majetku se provádí nepřímou, tzn. že se zachovává původní hodnota majetku (brutto) a nasčítávají se odpisy prováděné v čase – **oprávky**, které korigují (korekce) původní brutto hodnotu majetku na netto hodnotu.

Účetní předpisy stanoví, že se odpisuje většina dlouhodobého nehmotného a dlouhodobého hmotného majetku po celou dobu jeho používání. Celkově se odepíše 100 % hodnoty majetku do nákladů, a to různými metodami, které si účetní jednotka může zvolit podle vlastního uvážení.

Účetní jednotky **odpisují** majetek:

- ke kterému mají vlastnické nebo jiné právo anebo hospodaří s majetkem státu nebo s majetkem územích samosprávných celků,
- v případech smlouvy o výpůjčce po dobu zajištění závazků převodem práva,
- v případech, kdy se vlastnické právo k movitým věcem s výjimkou cenných papírů nabývá na základě projevu vůle jiným způsobem než převzetím věci,
- v dalších případech stanovených zvláštními právními předpisy nebo prováděcími právními předpisy, kdy o majetku účtují a odpisují jej účetní jednotky, které jej používají:
 - když jej úplatně nebo bezúplatně poskytují jiné osobě k užívání, zejména na základě smlouvy o nájmu nebo smlouvy o výpůjčce,
 - když jej poskytují jiné osobě k užívání na základě smlouvy o finančním leasingu (odpisuje pronajímatel),
 - když je pachtýř oprávněn na základě smlouvy o pachtu závodu nebo jeho části,
 - když nájemce úplatně nebo bezúplatně užívá majetek a provede na něm technické zhodnocení na svůj účet (účtuje o technickém zhodnocení a o jeho odpisování).

Jakmile byl majetek převeden do používání, musí být odpisován. Odpisování v účetnictví nelze přerušit.

Při tvorbě odpisového plánu lze stanovit:

- odpisy ve vazbě na dobu používání (včetně možnosti stanovit zbytkovou hodnotu); v případě, kdy byl dlouhodobý majetek převeden do používání, a poté z různých důvodů není používán (např. z důvodu zastavení výroby na určité období⁵, jestliže se však předpokládá, že se v ní bude pokračovat), není možné ukončit odpisování majetku (ledaže by byl majetek zakonzervován anebo nebyl vydán do používání – je v rezervě),
- odpisy ve vazbě na výkony,
- komponentní odpisování.

Některý dlouhodobý majetek je **neodpisovaný**, jedná se především o:

- emisní povolenky,
- pozemky,
- umělecká díla, která nejsou součástí stavby, sbírky, movité kulturní památky, předměty kulturní hodnoty,
- nedokončený dlouhodobý nehmotný a hmotný majetek a technické zhodnocení, pokud není uvedeno do stavu způsobilého k užívání,
- finanční majetek.

3.3 Shrnutí

- **Metoda je cesta za něčím, postup nebo návod.** Do účetních metod lze zahrnout velký rozsah návodů a postupů – jak např. aplikovat akruální princip. Pak účetní metodou bude časové rozlišování, dohadné položky, rezervy, kursové rozdíly, odpisy, opravné položky, přecenění na reálnou hodnotu, přecenění na ekvivalenci, odložená daň. Je to zcela legitimní přístup, odpovídá v České republice prováděcím vyhláškám k ZÚ pro jednotlivé typy účetních jednotek, včetně vyhlášky pro podnikatele.
- Kapitola 3 se vyjadřuje blíže ke dvěma metodám, a to k **oceňování** a **odpisování**.
- **Oceňování** se provádí **k okamžiku vzniku účetního případu a k rozvahovému dni**. Používají se **historické ceny** a **reálná hodnota**. Majetek a závazky se v České republice oceňují v korunách českých. V případě, že jsou majetek nebo závazky v cizí měně, přeceňují se na české koruny kursem ČNB. Vykazovací měnou je česká koruna.
- Z historických cen se vymezuje pořizovací cena jako cena pořízení a náklady s pořízením související (v příčinné souvislosti, kterou je možné a efektivní přiřadit). V případě vlastní výroby se pro ocenění používají **vlastní náklady**. Ve stanovených případech se používá **reprodukční pořizovací cena** jako cena, za kterou by byl majetek pořízen v době, kdy se o něm účtuje. **Jmenovitá hodnota**

⁵ Za takovouto skutečnost lze označit například dočasné uzavření podniků z důvodu rozhodnutí vlády ČR na základě nařízení Bezpečnostní rady státu k prevenci šíření koronaviru v roce 2020.

je oceněním pro peněžní prostředky, ceniny, pohledávky při jejich vzniku a závazky včetně dluhů. Jsou vymezeny i majetky, které se oceňují symbolicky 1 Kč.

- Historická cena se k rozvahovému dni může v případě dočasného nadhodnocení proti ceně na trhu korigovat o **opravné položky**. V případě trvalého rozdílu se provádí **odpis**.
- **Reálná hodnota** se jako tržní cena nebo její náhrada (hodnota vyplývající z obecně uznávaných oceňovacích modelů a technik, posudek znalce, ocenění kvalifikovaným odhadem) používá u vymezeného okruhu majetku, zejména u realizovatelných a obchodovatelných cenných papírů a derivátů.
- **Odpisování** zobrazuje postupné opotřebovávání dlouhodobého majetku (fyzické i morální). Provádí se nepřímo pomocí korekce (oprávek), která snižuje brutto hodnotu majetku na netto hodnotu. Majetek se v účetnictví člení na odpisovaný a neodpisovaný.
- **Odpis**, který představuje trvalé snížení hodnoty majetku, může být proveden přímo (na vrub nákladů) při trvalém snížení hodnoty pohledávek a zásob.